

O'QITUVCHINING JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI TUTGAN O'RNI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11530775>

Axunov Rustam Narimbayevich

O'zbekiston Qurolli Kuchlari Akademiyasi

Qurollanish va otish kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada oliy ta'lim tizimida o'qituvchilarning tutgan o'rni, pedagogik jihatdan mahoratli o'qituvchi kadrlarni salohiyatini yanada oshirish haqida fikrlar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zla

o'qituvchi, pedagogik mahorat, shaxs pozitsiyasi, ta'lim jarayoni, pedagogik texnika, pedagogik faoliyat, ta'lim va tarbiya.

Аннотация

В данной статье изложены взгляды на роль преподавателей в системе высшего образования, дальнейшее наращивание потенциала педагогически квалифицированных педагогических кадров.

Ключевые слова

педагог, педагогическое мастерство, личностная позиция, образовательный процесс, педагогическая техника, педагогическая деятельность, образование и воспитание.

Annotation

This article presents views on the role of teachers in the higher education system, further capacity building of pedagogically qualified teaching staff.

Key words

teacher, pedagogical skills, personality position, educational process, pedagogical technology, pedagogical activity, education and upbringing.

Hozirgi jamiyatimizda o'qituvchi eng faol pozitsiyadagi shaxs sifatida zamonaviy bilimlarini egallab borishi, tinimsiz izlanuvchan va fidoiy bo'lishi lozim, chunki u kechiktirib bo'lmas jarayon, shaxsni intellektual hamda ma'naviy qashshoqlikdan qutqarib qoladi. Hozirgi sharoitda jamiyatning oldiga qo'yayotgan talablari kun sayin ortib bormoqda va bu talablarni amalda to'g'ri hal qilish vazifasi o'qituvchiga bog'liqdir. Zamonaviy o'qituvchi qator vazifalarni bajaradi. O'qituvchi - guruhdagi o'quv jarayoni tashkilotchisidir. O'qituvchi kursantlar

uchun mashg'ulot jarayonida, mustaqil ta'lim vaqtida va shu bilan birga mashg'ulotdan tashqari hollarda ham kerakli maslahatlar berishda bilimlar manbai hisoblanadi. Ko'pchilik o'qituvchilar rahbarlik vazifasini bajarib, tarbiya jarayoni tashkilotchilari bo'lib hisoblanadi. Zamonaviy o'qituvchi ijtimoiy psixolog bo'lishi kerak. Shuning uchun ham kursantlar orasidagi o'zaro munosabatlarni yo'lga sola olishi, jamoada ijtimoiy-psixologik mexanizmlardan foydalanishni bilishi zarurdir.

Ma'lumki, pedagogik faoliyat - kishi mehnatining eng murakkab sohalaridan biridir. Davlat tomonidan qo'yiladigan talablardan eng muhimi o'qituvchining shaxsi va uning kasbi bilan bog'liq xislatlariga qaratilgan. Jamiyatning o'qituvchi oldiga qo'yadigan asosiy talablari quyidagilardan iborat:

- shaxsni ma'naviy va ma'rifiy tomondan tarbiyalashi, kursantlarni mustaqillik g'oyalari sodiqlik ruhida tarbiyalashi, o'z Vatani va oilasiga bo'lgan muhabbatini uyg'otishi;

- yosh va pedagogik psixologiya, ijtimoiy psixologiya va pedagogika, yosh fiziologiyasi bo'yicha chuqur bilimlarga ega bo'lishi;

- mutaxassislik fani bo'yicha mustahkam bilimga ega bo'lib, o'z kasbi, sohasi bo'yicha jahon fanida erishilgan yangi yutuq va kamchiliklardan xabardor bo'lishi;

- ta'lim va tarbiya metodikasini egallashi, o'z ishiga ijodiy yondashishi;

- kursantlarni bilishi, ularning ichki dunyosini tushuna olishi;

- pedagogik texnika (mantiq, nutq, ta'limning ifodali vositalari) va pedagogik taktga ega bo'lishi;

- o'z bilimi va pedagogik mahoratini doimiy ravishda oshirib borishi zarur.

Shu o'rinda Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev quyidagi fikrlarni bayon etadi: "Ta'lim-tarbiya islohoti haqida gapirar ekanmiz, uning mazmunini lo'nda qilib ifoda etish mumkin. Bizga bitiruvchilar emas, maktab ta'lim va tarbiyasini ko'rgan shaxslar kerak". [1, b.5]

Bu so'zlarda ulkan ma'no bor. Negaki barcha rivojlangan jamiyatda bo'lgani kabi, o'qituvchining kasbiy mahorati ta'lim muassasasida - ta'lim jarayonida va ish faoliyatida shakllanadi. Shu nuqtai nazardan harbiy oliy ta'lim muassasalarida ta'lim olayotgan kursantlar o'z mahoratlarini ikki tomonlama - harbiy oliy ta'lim muassasalarida ta'lim olish jarayonida hamda amaliyotda shakllantiradi. Bo'lajak ofitserlar ko'proq amaliy jihatdan o'z malakalarini oshirishni xohlaydilar. Chunki ish faoliyati jarayonida paydo bo'ladigan muammolar ko'p. Ularning yechimini oliy ta'lim muassasasida yetakchi olimlar hamkorligida topishni orzu qilishadi. Hozirgi zamon o'qituvchisi qanday ijobiy sifatlarga ega bo'lishi lozim. Avvalo zamonaviy bilimlar, ilg'or tajribalar hamda pedagogik mahoratni yuqori darajada

egallaganligi, pedagogik izlanish vazifasiga mos tadqiqot metodlari majmuasini shakllantira olishi, nazariy tadqiqot va amaliy tajriba-sinov ishlarini o'tkazish malakasiga ega bo'lishi, o'qitadigan o'quv fanidan o'quv dasturi, darsliklar va o'quv-metodik qo'llanmalar, elektron darsliklarni yarata olishi va amalda qo'llay olishi lozim. O'zining pedagogik faoliyatini doimiy takomillashtirib borishi, kasbiy sifatlarini rivojlantirishi, o'z-ozini nazorat qilish va baholash malakasini egallashi, yangi pedagogik g'oyalarni ishlab chiqa olishi, zamonaviy axborot texnologiyalarini mashg'ulot jarayonida qo'llash ko'nikmalariga ega bo'lishi, o'qitishning istiqbolli yo'nalishlari talablari asosida metod, shakl va vositalarni yaratishi va ularni ta'lim jarayonida uzviy qo'llash malakalarini bilishi kerak. Kursantning ijobiy va salbiy xususiyatlari ba'zan ustozidan o'tishini psixolog olimlar ta'kidlab o'tishgan. Chunki kursant o'qituvchining yurish-turishi, kiyinishiga, gapirishiga taqlid qiladi. Kursant garchi yosh bo'lsa-da, uning inson ekanligini yoddan chiqarmaslik kerak, uni ko'pchilik oldida obro'sizlantirmaslik, g'ururini toptamaslik kerak. Xalqimizning kelajagi, mustaqil O'zbekistonning istiqboli ko'p jihatdan o'qituvchiga, uning saviyasiga, tayyorgarligi, fidoiyligiga, yosh avlodni o'qitish va tarbiyalash ishiga bo'lgan munosabatiga bog'liq. So'nggi yillarda pedagogika institutlarida, universitetlarda o'qituvchilar tayyorlashni yaxshilashga qaratilgan ko'pgina ishlar amalga oshirildi. Chunonchi, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorligini kuchaytirish, mutaxassislikka doir fanlarni chuqur o'rgatish va pedagogik mahoratni egallash, nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashga o'rgatish masalalariga e'tibor kuchaydi.

Shunindek, bo'lajak o'qituvchilarga pedagogika, ruhshunoslik, uslubiyotga doir fanlarni o'rgatish ko'lami yanada kengaydi. Pedagogika oliy o'quv yurtlarida bir qancha yangi mutaxassisliklar boyicha o'quv rejalari joriy etildi. Uzluksiz pedagogik ta'lim g'oyalari amalga oshirilmoqda. Shu munosabat bilan o'qituvchilar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash ishi davlat va jamoatchilikning diqqat markazida bo'ladi. Bu tadbirlar universitet va pedagogika institutlarining maxsus fakultetlarida, malaka oshirish markazlarida amalga oshirilmoqda. O'qituvchilarni falsafiy jihatdan keng fikrlovchi, mulohazali bolishlariga e'tibor berilmoqda. Sinfy, tarbiyaviy qarashlarning bir yoqlamaligidan, ayrim shaxs va guruhlar manfaatidan umuminsoniy qadriyatlar ustun turishi ta'kidlanmoqda.

Davlatimizda o'qituvchilarning maoshi sezirarli darajada oshirildi va ularga etibor yanada oshdi. O'qituvchilarga "Xalq o'qituvchisi", "Xizmat ko'rsatgan o'qituvchi", "Metodist o'qituvchi" larga va ilmiy darajaga ega o'qituvchilarga qo'shimcha haq to'lash joriy etildi. Pedagogika o'quv yurtlarida ta'lim olayotgan

talabalarning stipendiyalari oshirildi, ovqatlanishi uchun, shaxsiy uylarda yashagani uchun ularga qo‘shimcha pul to‘lash joriy etildi. O‘qituvchilik sharaflilik, lekin juda murakkab kasbdir. Yaxshi o‘qituvchi bo‘lish uchun pedagogik nazariyani egallashning o‘zi yetarli emas. Chunki pedagogik nazariyada o‘qitish va tarbiyalash umumiy qonun-qoidalar, umumlashtirilgan uslubiy g‘oyalar shaklida bayon etilgan. Kursantlarning yoshi, individual xususiyatlarini e‘tiborga olish ta‘kidlanadi. Pedagogik nazariyaga mos kelmaydigan vaziyatlar uchrab turadi. Bu esa o‘qituvchidan keng bilimdonlikni, puxta amaliy tayyorgarlikni, yuksak pedagogik mahorat va ijodkorlikni talab etadi. [4, b.45]

Abu Ali ibn Sino o‘zining nasihatlarida: “Ey farzand! Ustozni otadan aziz deb bil”, deb ta‘kidlagan edi. O‘qituvchi ota-onadan ulug‘ va yorug‘lik manbai ekanligini professor R.Usmonov o‘zining “Saodatnoma” asarida quyidagilarni keltirgan: O‘qituvchi yorug‘lik manbaiga, o‘qituvchi esa yoritiladigan maydonga o‘xshaydi. Manba maydonga qanchalik yaqinlashsa, maydon yorug‘lik nurlaridan ko‘proq bahramand bo‘ladi. [2, b.35] Darhaqiqat, insonni komillikka yetaklovchi maydon bu shubhasiz oila, maktab va jamoatchilikdir. Bu maydonlarda yorituvchilar ota-ona, ustoz, o‘qituvchilar - zaruriy, bir-birini to‘ldiruvchi komil insonlardir. Xulosa qilib aytganda, o‘qituvchi aql binosini yangi ilm bilan to‘ldiruvchidir, ota-ona qalbidagi sehrni, orzu-umidlarni yuzaga chiqaruvchi insondir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2019-yil 21-oktabrdagi “Milliy o‘zligimiz va mustaqil davlatchiligimiz timsoli” mavzusidagi o‘zbek tiliga davlat tili maqomi berilganining 30-yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi nutqidan // Xalq so‘zi, 2019. 22-oktabr.
2. Usmonov R. Saodatnoma.- T.1995. 35b
3. Rasulova Y., Nurmatova O. Pedagogika. -T,: Voris-nashriyot. 2009.
4. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. -T. 2015.